

MAŁGORZATA REL*

NIESKOŃCZONE REFLEKSJE O MISTYCE¹

INFINITE REFLECTIONS ON MYSTICISM

Abstract: Małgorzata Rel (1965-2022) never wrote this article; it is a compilation of papers and abstracts from her speeches and conference submissions found in her archives. Presented in this order, they touch on the social dimension of mysticism, then outline the ideal of a community sharing such experiences, and finally focus on the example of the German philosopher Gerda Walther (1897-1977), who was at the center of her unfinished doctoral dissertation. In conclusion, the reflection leans towards the message that mystical experience is the foundation of Christian holiness. The heterogeneity of the individual fragments means that the presented contribution lacks an introduction and conclusion in the classical sense, but the compilation clearly shows the line of thought on mysticism that Rel followed in her scholarly work.

Keywords: mystical experience, mysticism, Gerda Walther, phenomenology, holiness.

* Małgorzata Rel (1965-2022) – magister teologii oraz edukacji artystycznej w zakresie sztuk pięknych, animator kultury, przez lata prowadząca otwartą pracownię plastyczną, uczestnik studiów doktoranckich na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego: planowana, acz niedokończona dysertacja dotyczyła doświadczenia mistycznego według fenomenologii Gerdy Walther (1897-1977).

¹ Niniejszy artykuł stanowi kompilację referatów oraz abstraktów z wystąpień / zgłoszeń konferencyjnych, które zostały przez zachowane przez Małgorzatę Rel, choć nigdy nie stały się osobnymi artykułami przeznaczonymi do publikacji. Przy poszczególnych fragmentach podane są źródła, stąd łatwo je odnieść także do poszczególnych wystąpień konferencyjnych, wyszczególnionych w jej archiwaliach. Adam R. Prokop jest autorem opracowania, abstraktu oraz adjustacji do wymogów redakcyjnych, a także uzupełnień aparatu badawczego tam, gdzie wydawało się to konieczne tudzież przydatne. Te ostatnie zostały każdorazowo oznaczone. Struktura tekstu pochodzi od autora opracowania, jednakowoż tytuły rozdziałów odpowiadają nomenklaturze przyjętej przez M. Rel przy formułowaniu podpunktów we własnych dokumentach.

Ten wie o Bogu najwięcej, kto rozumie,
że nic o Bogu wiedzieć nie może...

Dionizy Areopagita (~VI w.)²

WPROWADZENIE

Człowiek jest stworzeniem rozumnym i inteligentnym, gdyż taka była wola Boga. Dlatego może on decydować o sobie, wykorzystując jeszcze inny dar pochodzący od swego Stwórcy – dar wolności. W tej wolności, rozumności i inteligencji może on się do Boga zbliżyć albo od Niego oddalić. To zbliżenie i oddalanie się człowieka od Boga zajmowało od samego początku dziejów ludzkości umysły wielu wybitnych ludzi. Dowodem tego jest Pismo Święte i ogromne bogactwo pism omawiających historię relacji człowieka z Bogiem, które dla chrześcijan są bardzo ważne. Wśród tego ogromu materiałów wyłoniła się pewna dziedzina badań, która skoncentrowała się na szczególnej formie bliskości i zbliżaniu się do Boga, a mianowicie na wewnętrznym jego przeżywaniu. Chodzi tu o mistykę, szczególny dział teologii duchowości³.

[Mistycyzm] pozostaje globalnym fenomenem wśród wszystkich społeczeństw i kultur, niezależnie od ich stopnia zaawansowania cywilizacyjnego, poprzez specyfikę jego okcydentalnego, chrześcijańskiego rozumienia⁴.

² Motto stanowi cytat, dla którego M. Rel zachowała osobny plik. Por. M. REL. *Dionizy o Bogu* [utworzenie: 11.01.2019]. W tekście, jako źródło cytatu, podana jest pozycja: J. PIÓRCZYŃSKI. *Mistrz Eckhart w rozważaniach Leszka Kołakowskiego*. W: *Leszek Kołakowski a filozofia*. Red. S. Gromadzki, M. Miłkowski. Warszawa 2018 s. 122 [ARP].

³ M. REL. *Mistyka i fenomenologia w życiu Gerdy Walther (1897-1977)*. „Świdnickie Studia Teologiczne” 16:2019 nr 1 s. 108, z powołaniem na: L. KOWALEWSKI.: *Zjednoczenie mistyczne według Jana Van Ruysbroecka*. Sandomierz 2004 s. 15. Ponieważ autorka sama umieściła ów cytat na początku swego referatu pt. *Mistyk wśród swoich*, dlatego też znalazł się w tym artykule jako wprowadzenie. Zob. M. REL. *Mistyk wśród swoich* [utworzeni: 2.09.2018, ostatnia modyfikacja: 10.12.2018] s. 1 [ARP].

⁴ Por. TAŻ. *Abstrakt – mistyk wśród swoich* [utworzenie: 11.09.2018, ostatnia modyfikacja: 12.09.2018]. Niniejsza teza musi pozostać postulatem odautorskim M. Rel, gdyż w zachowanych notatkach odwołuje się zasadniczo do mistyki chrześcijańskiej. Aczkolwiek jej prace odnośnie do antropozofii oraz fenomenologii mistyki, jak również osobiste zaangażowanie w buddyzm typu zen (w archiwaliach znajdują się certyfikaty Szkoły Zen Kwan Um z lat 2001 i 2013) można potraktować jako zwiastun prób dalszego uzasadniania i rozwijania tak sformułowanej myśli. Por. M. REL. *Mistyka i fenomenologia w życiu Gerdy Walther; TAŻ. Żywoty świętych w programie nauczania szkoły waldorfskiej*. Praca dyplomowa. Instytut Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 2008 [ARP].

1. SPOŁECZNY ASPEKT MISTYKI⁵

Na podstawie przekonań wielkich niemieckich kobiet, Hildegardy z Bingen (1098-1179) i Gerdy Walther (1897-1977), ale także innych autorów, zarysowana zostanie wzajemna relacja między konkretną jednostką doświadczającą fenomenu mistycyzmu a jej oddziaływaniem na wspólnotę lokalną. Parafrazując cytat biblijny, że nikt nie jest mistykiem we własnej wspólnocie lokalnej, pokazane zostanie na konkretnych przykładach z życia uznanych świętych, jak również myślicieli dawnych oraz współczesnych, że mimo wszystko mistyk ma wpływ, i to znaczący, na swoje otoczenie oraz wspólnotę lokalną, do której przynależy⁶.

Mistyka, która w zasadzie jest sprawą jednostki, nie jest pozbawiona aspektu społecznego. Rozwinięcie w sobie bogatego życia wewnętrznego, duchowej głębi, stanowi istotną przesłankę, aby w sposób głęboki angażować się w pracę społeczną⁷.

W indywidualizmie mistyki [...] widzimy tę podwójną tendencję: akcentowanie wartości wybranych, szczególnie silnych jednostek, ale i uznawanie nieskończonej wartości każdego człowieka. Pierwsza z tych tendencji prowadzi do wyobrażenia, że tylko nielicznym dane jest dokonać owego ogromnego dzieła przezwyciężenia siebie, które wiedzie do zjednoczenia z Bogiem, druga zaś pozostawia przed każdą jednostką otwartą drogę prowadzącą do kontemplacji Boga⁸.

Z ducha drugiej z tych tendencji zrodziły się wielorakie ruchy mistyczne, zarówno prawowierne (np. mistyka zakonów żebraczych), jak i heretyckie (np. bracia i siostry wolnego ducha). Szczególnym przykładem ludowej i masowej mistyki był ruch biczowników, istniejący od XIII do XV w. głównie we Włoszech i w Niemczech, później także w Polsce i w Hiszpanii⁹.

Mistyka praktyczna, przeżyciowa, była zjawiskiem typowym zwłaszcza dla kobiet, tzw. *Frauenmistik* – znała ona ogląd (wizję), ekstazę i *unio* z Bogiem, nie była pozbawiona pewnych cech profetycznych, niedostatki zaś w sferze *speculatio*

⁵ Pierwszy akapit pochodzi z powyższego dokumentu. Odnośnie do dalszej części, istnieją dwa pliki o analogicznej treści: TAŻ. *Mystyk wśród swoich* s. 2-3 oraz TAŻ. *Społeczny aspekt mistyki* [utworzenie: 23.11.2018, ostatnia modyfikacja: 11.12.2018] s. 1-2. Ponieważ ten ostatni zdaje się być załącznikiem nowego artykułu, dlatego w niniejszym artykule stał się tekstem podstawowym [ARP].

⁶ „I mówił im Jezus: „Prorok [nigdzie] nie jest wzgardzony, jeśli nie w swojej ojczyźnie, wśród krewnych i w swoim domu” (Mk 6,4). Por. A. MALINA. *Ewangelia wg św. Marka rozdziały 1,11-8,26*. Częstochowa 2013 s. 359-367. Ta wypowiedź Jezusa funkcjonuje w polszczyźnie jako powiedzenie: nikt nie jest prorokiem we własnym kraju, lub w wersjach analogicznych. Por. S. SIERLA. *100 haseł. Powiedzenia i przysłowia z Pisma Świętego*. Częstochowa 2004 s. 42-43 [ARP].

⁷ Por. H. BOULAD. *Mistyka a zaangażowanie społeczne*. Kraków 2002 s. 133.

⁸ Por. G. MEHLIS. *Die Mystik in der Fülle ihrer Erscheinungsformen in allen Zeiten und Kulturen*. München 1926 s. 19. Cyt. za: J. PROKOPIUK. *Przedmowa*. W: MISTRZ ECKHART. *Kazania i traktaty*. Warszawa 1988 s. 9.

⁹ Por. *tamże* s. 9-11.

wyrównywała niejednokrotnie wielkim poetyckim polotem swych form wyrazu. Czołową postacią tego rodzaju mistyki była św. Hildegarda z Bingen, benedyktyńska, autorka słynnej *Liber Scivias* (*Znaj drogę*). Jej rozważania z zakresu teologii, filozofii i historii naturalnej były przyjmowane z zainteresowaniem w kręgach kościelnych i świeckich, przynosząc jej powszechny szacunek i uznanie. Wśród wiernych jej osoba stała się obiektem kultu. Historie o jej nadprzyrodzonych zdolnościach przenikały poza klasztorne mury i krążyły po średniowiecznej Europie. U szczytu popularności Hildegarda została okrzyknięta „Sybillą znad Renu” i była czczona jako chrześcijańska wyrocznia o atrybutach proroka, do której udawali się po radę i pociechę biskupi, papieże i władcy¹⁰.

Kiedy 24 lutego 1208 r. we Włoszech Jan Bernardone (1182-1226) pod wpływem słów Ewangelii postanowił głosić słowo Boże, nawołując mieszkańców Asyżu do pokuty i nawrócenia, nie przypuszczał, że utworzy pierwszą wspólnotę Pokutników z Asyżu. Św. Franciszek pragnął upodobnić się do Jezusa Chrystusa, Zbawiciela człowieka. Chciał iść przez cały świat i budzić z uspienia ludzi, krzycząc: „Dlaczego Miłość nie jest kochana?”. Stał się założycielem trzech zakonów: braci mniejszych (1209), sióstr klarysek (1211) i tercjarzy (1221), sam nie przyjął święceń kapłańskich, a jedynie święcenia diakonatu. W skład wspólnoty jego naśladowców wchodził zarówno kapłani, jak i świeccy. Apostołował we Włoszech i poza ich granicami. W 1219 r. udał się do Egiptu, gdzie wojska chrześcijańskie walczyły z muzułmanami o Ziemię Świętą. Kierując się nauką Ewangelii i pragnąc nawracać nie mieczem, ale słowem i przykładem, Franciszek chciał odwieść krzyżowców od przelewu krwi, lecz nie posłuchano go. Po bitwie pod Damietta, przegranej przez chrześcijan, otrzymał pozwolenie na udanie się do obozu przeciwnika, gdzie został przyjęty przez sułtana z szacunkiem, jako Mąż Boży. Według Franciszka wrogowie nie istnieją poza nami samymi, bo wrogami są nasze przywary i grzechy; w żadnym zaś razie nie należy sądzić drugiego¹¹.

Przykładów społecznego oddziaływania mistyków jest wiele – również św. Elżbieta, księżniczka węgierska (1207-1231), patronka Turynii i Hesji, dla której ubodzy byli źródłem łaski i pokory, a która bardzo przykładowo praktykowała miłosierdzie. Kult św. Elżbiety najszybciej rozwinął się w zakonach franciszkańskich, gdyż była ona jedną z pierwszych tercjarek w Europie. Dzięki ogromnej

¹⁰ Por. m.in. J. LANCKOWSKI. *Hildegarda z Bingen*. W: *Leksykon mistyki*. Red. P. Dinzelbacher. Tłum. B. Widła. Warszawa 2002 s. 106-107; M. REL. *Żywoty świętych* s. 23-34. Autorka w swoich notatkach zawarła ponadto odniesienie netograficzne: *Święta Hildegarda z Bingen, dziewica i doktor Kościoła*. <www/brewiarz.pl> [dostęp: 29.11.2022] [ARP].

¹¹ Por. m.in. U. KÖPF. *Franciszek z Asyżu*. W: *Leksykon mistyki* s. 87-88. Sama autorka w swoich notatkach zawarła ponadto odniesienie bibliograficzne: J. LE GOFF. *Święty Franciszek z Asyżu*. Warszawa 2001 s. 53 oraz dwa netograficzne, z czego tylko jedno było w momencie przygotowywania artykułu weryfikowalne: G. KISIEL, M. WÓJTOWICZ. *Św. Franciszek – biedaczyna z Asyżu*. <www.deon.pl> [dostęp: 29.11.2022] [ARP].

popularności samej świętej kult ten rozszerzył się niemal na całą Europę. Najwięcej kościołów, kaplic i obrazów poświęcono jej w Niemczech, Belgii, Francji, Włoszech, Hiszpanii oraz w Polsce¹².

2. MISTYK WŚRÓD SWOICH¹³

Tematem mojej pracy doktorskiej jest doświadczenie mistyczne jako argument na rzecz wiarygodności religii – studium koncepcji Gerdy Walther. Niemiecka fenomenolog, która w młodym wieku doznała silnego przeżycia mistycznego, przez całe swoje życie poszukiwała oparcia w Bogu. Znamienne jest, że przebywając w dzieciństwie w rodzinie niewierzących, w okresie studiów spotkała się z gronem osób zaangażowanych w filozofię chrześcijańską. Chrzest Walther odbył się 29 stycznia 1944 r. w kościele parafialnym w Pullach koło Monachium, miała wtedy 47 lat. Wpływ środowiska lokalnego oraz społeczny aspekt mistyki, której najwyższym celem jest człowiek, przybrał tym razem odwrotny kierunek: globalna idea zawiądnęła osobą i stała się głównym tematem jej twórczości¹⁴.

Twórca fenomenologii Edmund Husserl (1859-1938), którego Walther była uczennicą, tak napisał do siostry Adelgundis¹⁵:

Nieraz już mówiłem siostrze, że moja filozofia, fenomenologia, nie pragnie być niczym innym jak tylko drogą, metodą, przy pomocy której wskazuje się drogę powrotu do Boga ludziom, którzy odeszli właśnie od chrześcijaństwa i od chrześcijańskich Kościołów¹⁶.

Husserl pozostawił po sobie wielu uczniów, których rzetelna filozofia mistrza doprowadziła do wiary.

W atmosferze jego filozofii wzrastała nie tylko siostra Teresa Benedykta od Krzyża – Edyta Stein, ale całe grono uczniów: siostra Adelgundis Jaegerschmid,

¹² Por. m. in. J. LANCKOWSKI. *Elżbieta z Turyngii*. W: *Leksykon mistyki* s. 72-73. Fragmentu o św. Elżbiecie Węgierskiej brakuje w pliku M. REL. *Společny aspekt mistyki*, jego źródłem jest TAŻ. *Mistik wśród swoich* s. 3 [ARP].

¹³ Por. *tamże* s. 3-4; M. REL. *Společny wymiar mistyki* s. 2-3. Zob. przyp. 5. Ostatni akapit pochodzi z TAŻ. *Metoda badań fenomenologii mistyki G. Walther* [utworzenie: 24.01.2016, ostatnia modyfikacja: 2.02.2016] s. 3 [ARP].

¹⁴ Ostatnie dwa zdania nie zostały uwzględnione w dokumencie M. REL. *Společny wymiar mistyki*. W TAŻ. *Mistik wśród swoich* s. 4 zostały zapisane po przypisie 17. Wydaje się jednak, że zaproponowane umieszczenie ich w tym miejscu lepiej wpisuje się w kontekst wypowiedzi. Por. ponadto M. REL. *Mistika i fenomenologia w życiu Gerdy Walther*; K.M. WOLSZA. *Fenomenologia Gerdy Walther (1897-1977) i jej miejsce w dziejach ruchu fenomenologicznego*. W: *Fenomenologia getyńsko-monachijaska. Analizy*. Red. J. Machnac, K. Serafin. Wrocław 2015 s. 135-159 [ARP].

¹⁵ Chodzi tutaj o Adelgundis Jägerschmidt OSB (1895-1996), architekt, archeolog, znajomą rodziny Husserłów. Por. <kalliope-verbund.info> [dostęp: 24.02.2024] [ARP].

¹⁶ T. GADACZ. *Świętość bycia filozofem*. <www.opoka.org pl> [dostęp: 29.11.2022].

Alfred Reinach, jego siostra Paulina Reinach, słuchaczka wykładów Husserla i przyjaciółka Edyty Stein, która po przejściu na katolicyzm wstąpiła do benedyktynek w Belgii, Dietrich von Hildebrand i Zygfryd Hamburger. O tych dwóch w sposób dość zabawny napomknął Edytcie Stein Hans Lipps, pytając: «Czy pani też należy do tego klubu z Monachium, który codziennie chodzi na Mszę Świętą?». Uczniem Husserla był także czeski fenomenolog, i jeśli mamy prawo tak powiedzieć, męczennik za prawdę, Jan Patočka. Do grona uczniów należeli też duchowni i teologowie, m.in.: monsignore Beaudin, ksiądz katolicki i profesor filozofii chrześcijańskiej, oraz teolog ewangelicki prof. Haering. Ich drogi życiowe były różne, losy odmienne, ale dla każdego z nich istotne znaczenie miały zarówno wiara, jak i myślenie. Z jednej strony wiara stała się ośrodkiem ich myślenia. Z drugiej to właśnie myślenie przyczyniło się do tego, że wiara stała się ośrodkiem ich życia¹⁷.

Według Walther przeżycie mistyczne odznacza się kilkoma konstytutywnymi elementami (światło, apel – przemowa Boga, doświadczenie osobowe Boga, intuicja przeżywania, stan wyczerpania), jako doświadczenie radykalnie odmienne od doświadczeń psychicznych i duchowych. Jego istotą jest bezpośrednia manifestacja Boga, objawienie się, danie się Boga we wnętrzu Jego „ja”. W związku z tym można je określić jako pra-fenomen, który jest nieredukowalny do innych fenomenów i niewyprowadzalny z nich¹⁸.

3. PRZYKŁAD GERDY WALTHER¹⁹

Myśl filozoficzna Walther pozostawała poza głównym nurtem badań fenomenologicznych. Opinie na jej temat były rozbieżne. Wykorzystywanie w badaniach fenomenologicznych tekstów innych autorów (związany z tym moment hermeneutyczny tych badań) i stosowanie metody eksplikacji fenomenologicznej, rozszerzenie pojęcia fenomenu oraz poddawanie tematyзації fenomenów nieuznawanych czy negowanych (np. fenomenów parapsychologicznych) mogło być powodem

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Por. G. WALTHER. *Phänomenologie der Mystik*. Olten – Freiburg i.B. 1976³ s. 21-23; K.M. WOLSZA. *Fenomenologia Gerdy Walther* s. 155-156.

¹⁹ Pierwsze dwa akapity pochodzą z dokumentu M. REL. *Metoda badań fenomenologii* s. 3-4; skopiowane ponadto w pliku: TAŻ. *Duch Mądrości – formularz zgłoszeniowy* [utworzenie: 27.01.2017, ostatnia modyfikacja: 1.12.2017] s. 3. Tekst poprzedzający prezentowany fragment w obu dokumentach stał się po modyfikacjach częścią artykułu M. REL. *Mistyka i fenomenologia w życiu Gerdy Walther* s. 113-115. Kolejne dwa odpowiednio z TAŻ. *Mentalna władza otoczenia nad osobą* [utworzenie: 24.02.2019, ostatnia modyfikacja: 26.02.2019] oraz TAŻ. *Człowiek wobec władzy – abstrakt* [utworzenie: 14.01.2019, ostatnia modyfikacja: 15.01.2019]. Oba dokumenty związane są z tą samą prelekcją: *Mentalna władza otoczenia nad osobą. Przykład Gerdy Walther (1897-1977)*, wygłoszoną podczas IV Filozoficznej Konferencji Naukowej studentów i doktorantów *Człowiek wobec władzy*, Wrocław 26.02. 2019 [ARP].

krytyki jej koncepcji ze strony ówczesnych fenomenologów. Obecnie zasłużyłaby na uznanie ze strony nowej fenomenologii. Rozszerzenia pojęć i metod, które zarzucano Walther, stały się bowiem elementami współczesnych badań fenomenologicznych²⁰.

Odległa od dziedzictwa Husserla i jego kontynuatorów nowa fenomenologia – wbrew swej nazwie – nie uzupełnia funkcjonującej już tradycji fenomenologicznej, a raczej się od niej uwalnia. Za centralne pojęcie tej koncepcji należy uznać pewien sposób rozbudzenia subiektywności, a mianowicie „wyczulenie” – jest to zaangażowanie oparte na zdenaturalizowanych, witalnych uwarunkowaniach, które przeobraża człowieka w „byt afektywnie poruszony”, a manifestuje się poprzez elastyczną otwartość na niematerialne oddziaływanie rzeczywistości. Według Hermanna Schmitza (1928-2021) podstawy świadomości, a zwłaszcza doświadczenia, spoczywają na odczuwaniu, w którym dochodzi albo do opartego na wzmożeniu sensybilności inkorporowania danego obiektu (tzw. ucieleśnienie, niem. *Einleibung*), albo do rozproszonego w nim rozpuszczenia (tzw. wycieśnienie, niem. *Ausleibung*). Sieć oddziaływań, polegających na dyskretnym przenikaniu podmiotu i przedmiotu poznania, poszerza według Schmitza niesensoryczny zakres spostrzegania,

[...] spostrzega on więcej niż widzi, a jego widzenie jest wintegrowane w pewną większą całość, ponieważ jest cielesną komunikacją, która wiąże własne odczuwalne ciało ze spostrzegalnym obiektem²¹.

Otwarcie na filozofię życia, korekta fenomenologii, a w końcu zapowiedź nowej fenomenologii sprawiły, że w twórczości Walther i Schmitza możemy odnaleźć wiele wspólnych przemyśleń, spostrzeżeń i wniosków, lecz jest to już materiał na kolejny artykuł.

Człowiek to jedyna istota zdolna do samoświadomości i rozpoznania swojej odrębności, a jednak jest istotą ultra społeczną. Wszystko, co robimy, myślimy i odczuwamy, pozostaje pod kluczowym wpływem innych ludzi, niezależnie od tego, czy są oni w danej chwili obecni, czy też nie. Niektórzy psychologowie społeczni postrzegają władzę jako asymetryczną kontrolę nad wartościowymi zasobami w relacjach społecznych, uważają, że istotą władzy jest kontrola zasobów, nie zawężając się przy tym do żadnego ich rodzaju. Często są to zasoby materialne, ale nierzadko i takie dobra, jak uznanie i aprobaty społeczna, kontrola i możliwość podejmowania decyzji, opieka, wsparcie, informacja, umiejętności czy seks. Jedynym warunkiem jest to, aby dane dobro było ceniowane, co zwykle oznacza jego niewystarczającą ilość, a w konsekwencji – niedostępność. Decyzje nie mogą być

²⁰ Por. K.M. WOLSZA. *Fenomenologia Gerdy Walther* s. 158-159.

²¹ H. SCHMITZ. *Neue Grundlagen der Erkenntnistheorie*. Bonn 1994 s. 5. Cyt. za: M. MORYŃ. *Patos życia a doświadczenie w „Nowej fenomenologii” Hermanna Schmitza*. „Słupskie Studia Filozoficzne” 7:2008 s. 9.

podejmowane przez wszystkich członków grupy. Z powodu rozbieżności zdań nie zostałyby bowiem nigdy podjęte, dlatego możliwość decydowania jest ważnym zasobem w każdej grupie. Nie wszyscy mogą zajmować wysokie stanowiska, niemożliwa byłaby armia składająca się z samych generałów. Dlatego wysokie stanowiska to dobro mało dostępne, a kontrolowanie awansu jest ważnym źródłem władzy. Powyższa definicja zakłada, że władza jest z natury asymetryczna, gdyby bowiem wszyscy mieli jednakową kontrolę nad zasobami, nikt nie miałby władzy nad pozostałymi.

Definicja władzy jako asymetrycznej kontroli w relacjach społecznych pozwala odróżnić ją od innych zjawisk, przede wszystkim od wpływu społecznego, czyli zmieniania zachowań, myśli i uczuć innych osób. Najczęściej jednak przyjmowana definicja władzy określa ją jako asymetryczną zdolność do wpływania na innych. Profesor psychologii społecznej Bogdan Wojcieszke [*1952] twierdzi jednak, że władza i wpływ to nie to samo. Na przykład kluczowe mechanizmy wpływu społecznego w postaci reguły wzajemności, lubienia lub dowodu społecznej słuszności nie mają nic wspólnego z władzą. Natomiast inne mechanizmy wpływu, takie jak reguła niedostępności i autorytet, zależą od władzy w dużym stopniu²².

Walther, wychowana w cieniu socjalizmu, lata młodości spędziła w gronie przedstawicieli fenomenologii monachijskiej. W toku analizy treści źródłowych oraz nielicznych opracowań wyodrębniono niezwykłą siłę osobowości Walther, na której postawę i twórczość władza otoczenia tych burzliwych czasów okołowo-jennych, w których przyszło jej żyć, miała wpływ, lecz nie do końca. Najczęściej podążała ona swoją ścieżką, a tylko raz, kiedy za pomocą Bożej „władzy” doznała mistycznego przeżycia, zmieniła kierunek swojego życia, co doprowadziło ją do nawrócenia i przyjęcia chrztu w Kościele katolickim. Jej życie uległo potężnej transformacji pod wpływem wielu doświadczeń i napotkanych ludzi²³.

4. PODSTAWA CHRZEŚCIJAŃSKIEJ ŚWIĘTOŚCI²⁴

Ks. Henri Boulad SJ (*1931), egipski duchowny i jezuita, często podkreśla w wywiadach lub w swoich książkach, że

²² Por. B. WOJCIESZKE. *Psychologia społeczna*. Warszawa 2011 s. 425-426.

²³ Ostatnie zdanie pochodzi z M. REL. *Mentalna władza otoczenia*. Ostatni fragment dokumentu, który zarysowuje strukturę całości wypowiedzi, nie został powyżej wykorzystany, ale to zdanie wydawało się ważne i nadające się na zakończenie tego podpunktu. Zob. ponadto m.in. M. REL. *Mistyka i fenomenologia w życiu Gerdy Walther*; K.M. WOLSZA. *Fenomenologia Gerdy Walther* [ARP].

²⁴ Pierwsza część punktu: M. REL. *Spoleczny wymiar mistyki* s. 3 (cytaty z Boulada, ale bez komentarza, znajdują się także w TAŻ. *Mystyk wśród swoich* s. 4). Druga część (po przyp. 26): TAŻ. *Podstawa chrześcijańskiej świętości* [utworzenie: 5.01.2019, ostatnia modyfikacja: 7.01.2019] [ARP].

Mistyka to nie abstrakcja, nie! Mistyka [w dosł. tłumaczeniu z greckiego – *zamykać oczy*, czyli nawrót duszy w głąb siebie samej – glossa MR] jest spojrzeniem w głąb rzeczywistości, jest zdolnością przeniknięcia zewnętrznej postaci. Wyobrażamy sobie mistykę jako unik przed bliźnim. W rzeczywistości jest ona czymś zupełnie przeciwnym, zatopieniem się w sercu bliźniego²⁵.

Między wiarą a miłością bliźniego zachodzi pewna wzajemna relacja. Wiara z przekonania musi prowadzić nieuchronnie do miłości bliźniego w praktyce. A jeśli miłość bliźniego nie jest karmiona wiarą, traci swoją głębię, swoje znaczenie. Dialektyczna prawidłowość między nimi polega na tym, że w imię wiary szukamy oblicza i obecności Boga w bliźnich. I na odwrót, znalazłszy je, nasza wiara zyskuje nową jasność. To jest ta dialektyka wiary i miłości bliźniego. Wiara karmi się miłością bliźniego, a miłość bliźniego karmi się wiarą²⁶.

Niebezpieczeństwo mistyki polega na tym, że może na trwałe oderwać człowieka od codzienności. Mistyka, która nie owocuje działalnością społeczną i polityczną, jest mistyką wybiegów, ucieczką od rzeczywistości, pretekstem do jej unikania, a tym samym mistyką fałszywą. Mistyka musi pociągać za sobą zaangażowanie, musi przeobrazić się w działanie. Nie stanowi bowiem wyodrębnionego obszaru wiedzy, lecz jest ogniwem łączącym różne dziedziny. Mistyka godzi to, co niebiańskie z tym, co powszednie. Mistyk to człowiek stąpający mocno po ziemi i w tym sensie jak najbardziej zwyczajny²⁷.

Celem religii nie jest religia. Celem Ewangelii nie jest Ewangelia. Celem chrześcijaństwa nie jest chrześcijaństwo. Celem Kościoła nie jest Kościół. CELEM JEST CZŁOWIEK, od czasu wcielenia człowiek uświęcony. A gdy powiedzie nam się nasza służba człowiekowi w duchu Ewangelii, to będzie ona jednocześnie uwielbieniem Boga²⁸.

Bóg pragnie, abyśmy osiągnęli jak najwyższy stopień doskonałości. Do wszystkich zwraca się z wezwaniem: „Bądźcie świętymi, ponieważ Ja jestem święty” (Kpł 11,44). Koniecznym warunkiem osiągnięcia doskonałości jest modlitwa oraz troska o nabywanie cnót, takich jak cnota miłości Boga, miłości bliźniego i miłości do samego siebie²⁹.

²⁵ H. BOULAD.: *Mistyka a zaangażowanie społeczne* s. 91.

²⁶ Por. *tamże*.

²⁷ Por. *tamże* s. 119, 141.

²⁸ *Tamże* s. 98.

²⁹ Pominięty tutaj fragment dokumentu stał się zakończeniem niniejszego artykułu. Zob. M. REL. *Podstawa chrześcijańskiej świętości* [ARP].

W konstytucji [soborowej] *Gaudium et spes* znajdujemy słowa:

[...] człowiek będąc jedynym na ziemi stworzeniem, którego Bóg chciał dla niego samego, nie może odnaleźć się w pełni inaczej, jak tylko poprzez bezinteresowny dar z siebie samego³⁰.

W bezinteresownym darze z siebie wyraża się najgłębsza miłość, czyli świętość w rozumieniu chrześcijańskim³¹.

Według Jana Pawła II jednym z zadań koniecznej integralnej formacji, obejmującej całego człowieka, jest rozbudzenie w każdym wierzącym prawdziwej tęsknoty za świętością. Tę tęsknotę najskuteczniej wyzwalają święci, których papież nazywa świadkami miłości³².

ZAKOŃCZENIE: DOŚWIADCZENIE MISTYCZNE³³

Doświadczenie mistycznego połączenia jest zjawiskiem rzadkim, niemniej jednak sądzić można, że tworzy ono rdzeń życia religijnego. Jakkolwiek by było niezwykle i niemożliwe do opisanego, jest ono jedynym bezpośrednim, a dla mistyka również zupełnie nieodpartym doświadczeniem tego, co Wieczne i Nieskończone...³⁴

Jan od Aniołów (†1609) podkreślał, że życie duchowe nie może wyczerpywać się tylko w aktywności zewnętrznej. Pisał, że im człowiek więcej ukocha Boga, tym bardziej doskonałe będą jego uczynki. Podobnie jak inni autorzy mistyczni, ogromne znaczenie przypisywał modlitwie. Sądził, że są cztery podstawowe warunki umożliwiające modlitwę skupienia czy też kontemplację: wzniesienie swej duszy ku Bogu i wyrażenie Mu wdzięczności, postawa pokory i uznanie swej nicości, miłość wobec każdego człowieka, odwrócenie się od stworzeń i wejście w siebie, by w swej duszy przeżywać obecność Oblubieńca. Jan od Aniołów stworzył jasną syntezę mistyki franciszkańskiej końca XVI w., kładąc akcent na

³⁰ SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*. Wrocław 1986 s. 86 p. 24. Z odautorskich notatek wynika, że podany fragment jest cytowany za: JAN PAWEŁ II. *Parati Semper*. „Acta Apostolicae Sedes” 77:1985 s. 579-628. Tekst polski: <www.opoka.org> [dostęp: 29.11.2022] [ARP].

³¹ Por. I. WERBIŃSKI. *Świętość jako zadanie dla każdego chrześcijanina*. Toruń 2016 s. 120.

³² Por. *tamże* s. 112.

³³ Por. M. REL. *Podstawa chrześcijańskiej świętości*; zob. także TAŻ. *pwt abstrakt* [utworzenie: 9.12.2018]. Cytat z Leszka Kołakowskiego (1927-2009) otwiera dokument TAŻ. *Doświadczenie mistyczne* [utworzenie: 16.04.2018, ostatnia modyfikacja: 30.10.2018]. Dalszy tekst po modyfikacjach stał się częścią artykułu M. REL. *Mistyka i fenomenologia w życiu Gerdy Walther* s. 108-113 [ARP].

³⁴ L. KOŁAKOWSKI. *Jeśli Boga nie ma...* Tłum. T. Baszniak, M. Panufnik. Kraków 2010 s. 93.

modlitwę skupienia, która w późniejszym czasie znalazła swe szczególne miejsce w mistyce karmelitańskiej, m.in. u św. Jana od Krzyża i u św. Teresy z Avila³⁵.

BIBLIOGRAFIA

- Dokumenty elektroniczne M. Rel, z których został skompilowany artykuł
Abstrakt – mistyk wśród swoich [utworzenie: 11.09.2018, ostatnia modyfikacja: 12.09.2018].
Człowiek wobec władzy – abstrakt [utworzenie: 14.01.2019, ostatnia modyfikacja: 15.01.2019].
Dionizy o Bogu [utworzenie: 11.01.2019].
Doświadczenie mistyczne [utworzenie: 16.04.2018, ostatnia modyfikacja: 30.10.2018].
Duch Mądrości – formularz zgłoszeniowy [utworzenie: 27.01.2017, ostatnia modyfikacja: 1.12.2017].
Mentalna władza otoczenia nad osobą [utworzenie: 24.02.2019, ostatnia modyfikacja: 26.02.2019].
Metoda badań fenomenologii mistyki G. Walther [utworzenie: 24.01.2016, ostatnia modyfikacja: 2.02.2016].
Mistyk wśród swoich [utworzenie: 2.09.2018, ostatnia modyfikacja: 10.12.2018].
Podstawa chrześcijańskiej świętości [utworzenie: 5.01.2019, ostatnia modyfikacja: 7.01.2019].
pwt abstrakt [utworzenie: 9.12.2018].
Spółeczny aspekt mistyki [utworzenie: 23.11.2018, ostatnia modyfikacja: 11.12.2018].

Literatura

- BOULAD H.: *Mistyka a zaangażowanie społeczne*. Kraków 2002.
JAN PAWEŁ II. *Parati Semper*. „Acta Apostolicae Sedes” 77:1985 s. 579-628 (tekst polski: <www.opoka.org> [dostęp: 29.11.2022]).
KOŁAKOWSKI L.: *Jeśli Boga nie ma...* Tłum. T. Baszniak, M. Panufnik. Kraków 2010.
KOWALEWSKI L.: *Zjednoczenie mistyczne według Jana Van Ruysbroeka*. Sandomierz 2004.
LE GOFF J.: *Święty Franciszek z Asyżu*. Warszawa 2001.
Leksykon mistyki. Red. P. Dinzlbacher. Tłum. B. Widła. Warszawa 2002.
MALINA A.: *Ewangelia wg św. Marka rozdział 1,11-8,26*. Częstochowa 2013.
MEHLIS G.: *Die Mystik in der Fülle ihrer Erscheinungsformen in allen Zeiten und Kulturen*. München 1926.
MORYŃ M.: *Patos życia a doświadczenie w „Nowej fenomenologii” Hermanna Schmitza*. „Słupskie Studia Filozoficzne” 7:2008 s. 5-16.
PIÓRCZYŃSKI J.: *Mistrz Eckhart w rozważaniach Leszka Kołakowskiego*. W: *Leszek Kołakowski a filozofia*. Red. S. Gromadzki, M. Miłkowski. Warszawa 2018 s. 119-140.
PROKOPIUK J.: *Przedmowa*. W: *MISTRZ ECKHART. Kazania i traktaty*. Warszawa 1988 s. 5-48.

³⁵ Ostatni akapit jest autocytacją z M. REL. *Rola wiary w modlitwie kontemplacyjnej według nauki św. Jana od Krzyża*. Praca magisterska. Papieski Fakultet Teologiczny. Wrocław 1997 s. 17-18; zob. także tamże s. 17-55; P. DINZELBACHER. *Jan od Aniołów*. W: *Leksykon mistyki* s. 125; M. TIETZ. *Teresa z Avila*. W: *Leksykon mistyki* s. 314-316 [ARP].

- REL M.: *Mistyka i fenomenologia w życiu Gerdy Walther (1897-1977)*. „Świdnickie Studia Teologiczne” 16:2019 nr 1 s. 103-116.
- REL M.: *Rola wiary w modlitwie kontemplacyjnej według nauki św. Jana od Krzyża*. Praca magisterska. Papieski Fakultet Teologiczny. Wrocław 1997.
- REL M.: *Żywoty świętych w programie nauczania szkoły waldorfskiej*. Praca dyplomowa. Instytut Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 2008.
- SCHMITZ H.: *Neue Grundlagen der Erkenntnistheorie*. Bonn 1994.
- SIERLA S.: *100 haseł. Powiedzenia i przysłowia z Pisma Świętego*. Częstochowa 2004.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II: *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*. Wrocław 1986.
- WALTHER G.: *Phänomenologie der Mystik*. Olten – Freiburg i.B. 1976³.
- WERBIŃSKI I.: *Świętość jako zadanie dla każdego chrześcijanina*. Toruń 2016.
- WOJCIESZKE B.: *Psychologia społeczna*. Warszawa 2011.
- WOLSZA K.M.: *Fenomenologia Gerdy Walther (1897-1977) i jej miejsce w dziejach ruchu fenomenologicznego*. W: *Fenomenologia getyńsko-monachijska. Analizy*. Red. J. Machnac, K. Serafin. Wrocław 2015 s. 135-159.

Netografia

- Adelgundis Jägerschmidt*. <kalliope-verbund.info> [dostęp: 24.02.2024].
- GADACZ T.: *Świętość bycia filozofem*. <www.opoka.org.pl> [dostęp: 29.11.XI 2022].
- KISIEL G., WÓJTOWICZ M.: *Św. Franciszek – biedaczyna z Asyżu*. <www.deon.pl> [dostęp: 29.11.2022].
- Święta Hildegarda z Bingen, dziewica i doktor Kościoła*. <www./brewiarz.pl> [dostęp: 29.11.2022].

Streszczenie: Małgorzata Rel (1965-2022) nigdy nie napisała tego artykułu; stanowi on kompilację znalezionych w jej archiwaliach referatów i abstraktów z wystąpień oraz zgłoszeń konferencyjnych. W zaprezentowanym porządku dotyczą one społecznego wymiaru mistyki, by dalej zarysować ideał społeczności dzielącej między sobą takie doświadczenia, a następnie skupić się na przykładzie niemieckiej filozof Gerdy Walther (1897-1977), która stała w centrum nieukończonyj dysertacji doktorskiej. Na zakończenie refleksja skłania się ku przesłaniu, że właśnie doświadczenie mistyczne stanowi podstawę chrześcijańskiej świętości. Heteronomiczność poszczególnych fragmentów sprawia, że brak w prezentowanym przyczynku wstępu i zakończenia w klasycznym rozumieniu, ale zestawienie wyraźnie pokazuje tok myślenia o mistycyzmie, jaki w swej pracy naukowej śledziła Relówka.

Słowa kluczowe: doświadczenie mistyczne, mistycyzm, Gerda Walther, fenomenologia, świętość.